

La lenta i dolorosa evolució del concepte d'infància

Amb aquest nou llibre, del qual oferim un extracte, la psicòloga i escriptora Leticia Asenjo reflexiona sobre el quart manament, un dels grans pilars de la cultura occidental.

Ja hem vist que la capacitat de mentalitzar està estretament lligada a la capacitat simbòlica: com que les ments són opaques, necessitem imaginar els estats mentals dels altres per entendre què pensen o senten. Mentalitzar un nadó representa el màxim grau de capacitat simbòlica, perquè no té la capacitat d'expressar amb paraules el que li passa per dins. Per tant, haurem de fer un esforç considerable d'imaginació per comprendre'n el món intern i reconèixer-lo com a subjecte autònom, amb unes necessitats pròpies i diferents de les nostres.

No és que el concepte d'infància hagi canviat: és que ha evolucionat, influït per factors culturals, socials, econòmics i tecnològics. A l'antiga Grècia, filòsofs com Aristòtil defensaven la importància d'educar ciutadans (homes) lliures i van introduir el concepte de desenvolupament integral, que abastava tant el cos com la ment. A l'Imperi romà, l'educació comprenia una etapa elemental fins als dotze anys, amb una educació mixta, i després d'aquesta edat només els fills mascles de famílies acomodades continuaven rebent educació.

Durant l'edat mitjana, l'Església tenia el control de l'educació, que cercava preparar els individus per servir Déu i l'autoritat eclesiàstica i

posava l'èmfasi en l'obediència. La noció de "pecat original" va contribuir a veure la infantesa com una etapa de perversió: els nens es consideraven adults inferiors i el càstig era una eina legítima de disciplina. Els infants eren tractats com a esclaus: els pares n'eren propietaris i podien regalar-los, abandonar-los o comerciar-hi. Els abusos, tant físics com sexuals, eren habituals.

Els períodes del Renaixement i la Il·lustració van provocar un canvi en la percepció de la infància. Van ressorgir idees clàssiques, com l'educació fins als dotze anys, i es van fer propostes noves, com ara educar també les nenes o interessar-se per l'evolució dels infants i les diferències individuals. El filòsof John Locke considerava que els nadons eren pissarres en blanc i l'experiència era el que en marcava el desenvolupament. Jean-Jacques Rousseau defensava que el nen no era un adult en miniatura sinó un individu bo per naturalesa i amb unes característiques i un desenvolupament propis.

Durant la revolució industrial, els avenços de la medicina i les millores en l'alimentació van reduir la taxa de mortalitat infantil, però les perspectives de supervivència no van millorar, perquè la urbanització ràpida i l'augment de feina a les fàbriques van popularitzar el

treball infantil, que tenia lloc en condicions perilloses i d'explotació. Els abusos van fer créixer la consciència social sobre la necessitat de protegir els infants i garantir-ne els drets bàsics, incloent-hi l'educació, i es van establir lleis per limitar l'edat mínima per treballar i el nombre d'hores de la jornada, al mateix temps que s'introduïa l'educació obligatòria.

La història d'abusos als infants va estretament lligada a aquesta evolució del concepte d'infància i de la percepció de l'infant com a subjecte de drets. Així, no és fins al segle IV que s'emeta la primera llei que regula l'infanticidi i el considera assassinat. Tot i que a l'edat mitjana, i amb l'arribada del pensament cristià, l'assassinat de criatures es condemnava, aquesta pràctica continuava sent habitual. Les malformacions de les criatures, els rituals religiosos o els pocs recursos econòmics per mantenir-les eren raons freqüents —especialment si eren nenes— per matar-les o abandonar-les en llocs remots, on morien de gana i fred o devorades per animals salvatges. Més endavant, al segle XVI, a Anglaterra es van dictar lleis que proclamaven

Els períodes del Renaixement i la Il·lustració van provocar un canvi en la percepció de la infància

que tenir un fill bastard era delictu. La desgràcia social que implicava per a les mares i els càstigs implacables que s'aplicaven van fer que els infanticidis augmentessin exponencialment. Es van crear hospitals per a infants abandonats, però les condicions de vida eren tan precàries que molts acabaven morint. No va ser fins al segle XIX que es van abolir aquestes lleis i es va començar a protegir jurídicament les mares solteres.

És al segle XX, amb l'evolució de la psicologia moderna i la comprensió del desenvolupament infantil, que arriba el reconeixement de la infància com una etapa de la vida amb unes característiques i necessitats pròpies i, per tant, s'estableix la legislació dels seus drets. El 1959 es proclama la Declaració dels drets de l'infant. Els avenços mèdics, amb l'arribada de l'avortament segur i els anticonceptius, i les noves lleis que asseguraven els drets i la protecció de les dones, van fer que l'infanticidi, que ja era una pràctica il·legal en gairebé tots els països, disminuís dràsticament.

Així i tot, al llarg del segle XX a Europa encara es van cometre atrocitats. Durant el Tercer Reich, s'experimentava amb infants amb anomalies congènites i discapacitat intel·lectual, i se'ls assassinava. Això també passava a Espanya, durant el franquisme, sota la batuta del doctor Antonio Vallejo-Nágera, un psiquiatra que pretenia demostrar científicament la inferioritat mental dels republicans i de les dones. Sovint es deixava morir de gana els fills de les republicanes, o eren robats i donats en adopció a famílies adeptes al règim per tal d'erradicar la dissidència i crear

una generació d'infants que fos lleial a Franco i a la seva ideologia.

Dos anys després de la mort de Franco, en l'altre extrem de l'espectre ideològic i al cor d'un país republicà com França, trobem una aproximació als infants igualment perversa: un grup d'intel·lectuals va enviar una petició al parlament demanant que es deroguessin diversos articles de la llei sobre l'edat de consentiment sexual i demanant que es despenalitzessin les relacions entre adults i menors de quinze anys. Entre d'altres, el van signar Michel Foucault, Jean-Paul Sartre, Jacques Derrida, Simone de Beauvoir o la pediatra i psicoanalista infantil François Dolto. Diaris com *Le Monde* i *Liberation* el van difondre, juntament amb unes cartes obertes firmades per diverses personalitats que demanaven l'alliberament de tres homes acusats d'haver tingut relacions sexuals amb nenes de dotze i tretze anys. Hi argumentaven que elles tenien dret a tenir relacions amb qui volguessin, sense considerar l'edat, la jerarquia o la relació de poder que establissin amb l'altra persona. Tota una "epidèmia de pedofília" (podríem parlar de pederàstia), tal com l'ha descrit el sociòleg francès Pierre Verdrager, emparada amb argumentacions demagògiques sobre moralitat burgesa i drets i llibertats (dels infants!). L'any 2020, l'escriptora i editora Vanessa Springora publicava *El consentiment*, una obra que desemascarava la relació abusiva que l'escriptor Gabriel Matzneff va mantenir amb ella, quan Springora tenia tretze anys i Matzneff quaranta-nou, amb la connivència i el consentiment de la mare de l'autora i la resta d'adults del seu entorn.

gona publicava *El consentiment*, una obra que desemascarava la relació abusiva que l'escriptor Gabriel Matzneff va mantenir amb ella, quan Springora tenia tretze anys i Matzneff quaranta-nou, amb la connivència i el consentiment de la mare de l'autora i la resta d'adults del seu entorn.

A Catalunya no tenim estat, però sí que tenim més d'un i més de dos intel·lectuals pedòfils. Joan Ferraté va descriure en els seus dietaris com se sentia atret per menors d'edat i com va forçar un noi de setze anys a tenir relacions sexuals amb ell. A diferència del que ha passat a França, a Catalunya no hem iniciat un debat honest i seriós sobre el consentiment, la pederàstia i la pedofília. És més, tant el pròleg del llibre de Ferraté com el mateix títol dels dietaris (*Del desig*) blanquejaven de manera escandalosa les accions de l'autor, amb el suport incondicional d'alguns intel·lectuals nostrats.

La Declaració dels drets de l'infant es va proclamar el 1959, però no és fins al 1989 que les Nacions Unides reconeixen l'obligatorietat dels estats membres de complir-la. Potser és per aquesta falta de cultura i tradició que, trenta-un anys més tard, durant la pandèmia mundial de la covid-19 els infants van gaudir de menys drets que els animals. O que encara avui es poden comprar i vendre infants com si fossin mercaderies en països del primer món, com passa amb els contractes de gestació subrogada. Els seus defensors, igual que els intel·lectuals francesos, defensen aquesta pràctica amb argumentacions postmodernes sobre l'amor i els drets. |